

השתתפות בחתונה המנוגדת להלכה

תגובה למאמרם של הרב דוד סתיו
והרב אברהם סתיו "השתתפות בחתונה
המנוגדת להלכה" צהר לט 77 (התשע"ו)

קראתי את מאמרם של הרב דוד סתיו והרב אברהם סתיו שליט"א ב"צהר" לט (עמ' 77-97) בעניין האיסור להשתתף בחתונה המנוגדת להלכה. יישר כוחם על פריסת היריעה באיסור זה. אבקש להעיר שתי הערות על מאמרם.

חוסר ראיות לשיקולים להתיר

לאחר שפרסו את היריעה בעניין האיסורים שיש בהשתתפות ב"חתונה" מעין זו, שיש בה משום איסור חנופה, חיזוק ידי עוברי עברה, התחברות לרשע, מושב לצים, חשש לסיוע בידי עוברי עברה ועוד איסורים - המחברים כותבים שלעתים ייתכן שניתן להתיר את ההשתתפות בחתונה מעין זו על ידי שאלת חכם, עקב החשיבות בשמירת היחסים במשפחה והסיכוי לקרב את עובר העברה לחיי הדת בעתיד.

בניגוד לכל המאמר, שבו הביאו המחברים ראיות לכלל האיסורים שמנו, כשהביאו את השיקולים להתיר את ההשתתפות, לא הביאו ראיות לדבריהם, ששיקולים אלו אכן מועילים להתיר את האסור. זאת ועוד. בסיכומו של המאמר, הם מורים שאסור להשתתף בחתונה המנוגדת להלכה, אך משאירים מקום לשאלת חכם, אם ניתן להתיר בכל זאת את ההשתתפות, בלא לציין מקורות שעל פיהם יקבע החכם כיצד להכריע בשאלה זו.

נבחן נא את השיקולים להתיר שהביאו המחברים.

המחברים כותבים כשיקול את חשיבות השמירה על קשרי משפחה, והביאו לכך ראייה מדברי הרמב"ם (מורה הנבוכים, חלק ג, פרק מב). אצטט את דברי הרמב"ם שהביאו המחברים כדי להבהיר שאין מכאן ראייה להתיר. וזה לשון הרמב"ם¹:

התורה לימדה אותנו בדבר מידה זאת הפלגה רבה רבה, והיא שראוי לאדם לדאוג לקרובו ולהעדיף את בני משפחתו מאד, אפילו כאשר פגע בו קרובו או עשק אותו. ואפילו אם קרוב זה מושחת ביותר, הכרח שישים עינו על קרוב משפחתו וידאג לו. הוא יתעלה אמר: "לא תתעב אדמי כי אחיך הוא" (דברים כג, ח).

בדברי הרמב"ם, בניגוד למשתמע מדברי כותבי המאמר, אין ראייה שחשוב לשמור על הקשרים במשפחה (שהרי ודאי אין חשיבות לשמור על קשרים עם בני עשו, אף על פי שאסור לתעב אותם). הרמב"ם רק אומר שראוי לאדם שעשיית הטוב לזולת תהיה בעדיפות לקרוביו ושחמלתו תהיה על בני משפחתו, בכחינת מקרב את קרוביו. וברור שאין בדברי הרמב"ם יסוד להתיר אפילו צד קל של איסור בגלל החשיבות לשמירת קשרי המשפחה עם קרוב מושחת.

כנגד זאת, התורה משבחת את בני לוי, שלא ריחמו על קרוביהם שחטאו, כמפורש בפרשת כי-תשא (שמות לב, כז-כט), ועוד יותר בתרגום אונקלוס בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ט):

דַּעַל אַבוּהִי וְעַל אִמִּיהָ לֹא רָחִים כִּד חָבוּ מִן דִּינָא, וְאַפִּי אַחוּהִי וּבְנוּהִי לֹא נְסִיב, אַרְי וְטָרוּ מִטְרַת מִימְרָךְ, וְקִימָךְ לֹא אֲשַׁנְיָאוּ.

עיון בדברי חז"ל מגלה לנו מה עשו בדורות התנאים כשאחד מבני המשפחה נשא אישה שאינה הוגנת לו. הגמרא אומרת (כתובות כח ע"ב):

כיצד קצצה? אחד מן האחין שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באין בני משפחה ומביאין חבית מליאה פירות ושוברין אותה באמצע רחבה ואומרים: אחינו בית ישראל שמעו: אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו, ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא לדורות, שלא יתערב זרעו בזרעינו. וזו היא קצצה שהתינוק נאמן להעיד עליה.

1 כיון שהמחברים העתיקו את ה"מורה" בתרגום פרופ' מיכאל שורץ, אף אני ציטטתי ממנו, אין כל הבדל משמעותי בין התרגומים השונים, בתרגום הרב קאפח במקום "מושחת ביותר" "בתכלית השחיתות", באבן תיבון "בתכלית ההפסד", בר"י אלהריזי "תכלית הרשע".

בזמן חז"ל, הייתה המשפחה קוצצת את הענף הנגוע בה, שנשא אישה שאינה הוגנת לו, כדי שידל מלהיות חלק מן המשפחה. ואם מרחקים במקרה זה את הקרוב, קל וחומר שאין מקרבים אותו ואין משתתפים ב"שמחתו".

אינני אומר, חלילה, שאין ערך חשוב ל"מקרב את קרוביו", ומסכים אני שערך זה קיים, ובעניין הורשת נכסים, יש לו מקום וחשיבות אף בכך שאינו נוהג כשורה (שעליו מדבר הרמב"ם ב"מורה הנבוכים" שם),² אך לא מצאנו שערך זה מתיר דבר מה.

המחברים הביאו שלעתיים יכולה חשיבות יחסי המשפחה להתיר איסורים קלים משו"ת שמע שלמה (חלק ב, אבן העזר, סימן יב), שבו כתב הגר"ש עמאר שליט"א שאין למחות במי שמנשק את ידי דודתו הזקנה, במקום שנהגו לעשות כן מפני הכבוד. המעיין בדברים במקורם יראה שאין ראייה מכאן, כיוון שסברתו של הרב עמאר, שבעדות שמקובל לנשק את ידי הקרובות הזקנות, כל אחד הוא כמו עולא (תוספות, שבת יג ע"א, ד"ה ופליגא), שקרובותיו הזקנות אינן נחשבות בעיניו אלא כקורת עץ, ואין חשש להרהור בנישוק ידיהן, ונמצא שבאותן עדות אין מעשה זה בגדר אסור. עוד חשוב לציין שהרב עמאר לא התיר לנשק, אלא אמר שאין למחות ביד המקילים.

בראיות לחשיבות על שמירה על קשרים למטרת קירוב רחוקים, לא הביאו שום ראייה להתיר איסורים למטרה זו. ה"שולחן ערוך" (אורח חיים, סימן שו, סעיף יד), שהביאו המחברים, המתיר לאדם לנסוע בשבת כדי להציל את בתו מן השמד, אינו עוסק בשמירה על קשר בין בני המשפחה, אלא בפיקוח נפש רוחני, על פי הכלל: חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (והאריך בזה הרב אשר סבג במאמרו "פיקוח נפש רוחני" צהר לט 55, התשע"ו), ובטוח אני שהמחברים אינם מתירים נסיעה בשבת בשביל שיחת חיזוק וקירוב לבבות בקיבוץ חילוני.

אדרבה, האחרונים דנו בשאלת איסור "לפני עיוור", אם יש להתיר אותו כשהמוכשל עצמו הוא מושא הקירוב.³

2 בבא בתרא קלד ע"א. יש לציין, שגם כאן יש גבול למנהג שלא כשורה של הבן, ובכך משומד הפקיעו את נחלתו (ראה בשולחן ערוך, חושן משפט, סימן רפג, סעיף ב, ובנושאי כלים שם, בירור הדין אם יש למשומד בנים או קרובים כשרים ואכמ"ל).

3 לא אריך כאן בנושא זה, בנוסף על "איגרות משה" שהבאתי בפנים, אציין לשו"ת משנה הלכות (חלק טז, סימן לא), שו"ת שבט הלוי (חלק ח, סימן קסה), והרב יצחק זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד, פסחים כב ע"ב) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמחמירים באיסור לפני עיוור כאן, ומאריך לשו"ת מנחת שלמה (חלק שני, התשנ"ט, סימן ד, סעיף י, אות א); הרב יעקב קמנצקי אמת ליעקב (התש"ס), חושן משפט, סימן תכה, הע' 27, מפי השמועה; שו"ת תשובות והנהגות (חלק א, סימן שנח), שמקילים יותר באיסור לפני עיוור כאן. האריך בזה הרב צבי רייזמן שליט"א בספרו רץ כצבי - שבת (התשע"ב), סימן כח.

בשו"ת איגרות משה (אורח חיים, חלק א, סימנים צח-צט), אוסר לערוך תפילה, אם ידוע שהשתתפים בה עלולים לחלל את השבת.

אם כך, אף על פי שהרב משה פיינשטיין (כפי שהמחברים מביאים בשמו, ומן הסתם שמעו זאת ממקור מוסמך) קירב בני משפחה שהתרחקו מן הדת, ודאי לא התיר לעבור על איסור לצורך קירובם.

גם מי שמקילים באיסור "לפני עיוור", שיקוליהם להתיר נובעים משתי סברות: א. שאין "לפני עיוור" במומר; ב. שהכשלתו מועילה לו לטובת קירוב עצמו. אם כך, אין בהיתרם יסוד להקל, שהמקרב עצמו יעבור על איסורים נוסף על איסור "לפני עיוור" (ואף אם היינו דנים רק מצד איסור "לפני עיוור" בהכשלת בעל "השמחה" עצמו, ברור ש"שמחה" זו וההשתתפות בה אינם בגדר מעשה המקרב את בעל "השמחה" אל השם יתברך ותורתו, ואף המתירים שם יאסרו כאן).

לגופם של דברים, ברור שככל שהאדם מקורב יותר לעובר העברה, איסור החנופה בהשתתפות ב"חתונה" זו גדול יותר, שהרי בכך הוא מחניף לו יותר. ואינה דומה החנופה שבהשתתפות אדם רחוק, שלא אכפת לזוג מהשתתפותו, להשתתפות אדם קרוב, שהשתתפותו מחניפה להם יותר.

נוסף על זה, ודאי שאם נתיר השתתפות קרוב או חבר ב"חתונה" מעין זו, עליו ללכת לשם בפנים חמוצות וזועפות על שקרובו עושה עברה כה גדולה (אם אכן הוא אוהב את הקרוב או החבר), וממילא לא תהיה בזה תועלת לקירוב.

ואף על פי שעשו המחברים יפה, כשפסקו שאסור להשתתף ב"חתונה" מעין זו, שיקוליהם להקל, אפילו על ידי שאלת חכם, תמוהים.

הנחת היסוד המוקדמת שיש מקום להתיר תמוהה

סדרו של המאמר תמוה בעיניי. המאמר פותח בתיאור מציאות שהיא לצערנו מצויה, מציאות של נישואין באיסור, ושואל "האם מותר לקחת חלק בשמחות כאלו?", ואף מוסיף שכדי להכריע הלכה למעשה, יש חשיבות להיכרות אישית עם המרקם החברתי והמשפחתי של הנוגעים בדבר.

הרמב"ן אומר בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, כט):

השתתפות בחתונה המנוגדת להלכה

מפני שגילוי העריות דבר נמאס מאד אצל התורה, כנזכר בזאת הפרשה ובמקומות רבים בכתוב, וחכמים מזכירין לעולם עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, יזכירו אותה אחר עבודה זרה וקודם שפיכות דמים.

האם כשאדם מתכנן להשתמד, רחמנא ליצלן, ומזמין למסיבה את קרוביו וחבריו הטובים, יעלו הכותבים אף צל של ספק להתיר את ההשתתפות במסיבה זו בגלל חשיבות השמירה על הקשרים המשפחתיים?

האם כשאדם יאמר לקרובו או חברו שהחליט בצורה סופית, ואיש לא ישכנע אותו לעשות אחרת, להתאבד, רחמנא ליצלן, וכידוע יש נחת רוח לאדם שקרוביו עומדים עליו בשעת יציאת הנשמה, ולכן הוא מזמין אותו לעמוד לצדו בשעת יציאת נשמתו: האם יעלה על הדעת שנתיר למאן שהוא להשתתף בטקס ההתאבדות, אף אם גם אשתו המיועדת להיות אלמנה תצטרף לבקשה?

גילוי עריות הוא השני, ונמצא עומד בין עבודה זרה ושפיכות דמים. לא יעלה על הדעת להתיר להשתתף במסיבה לרגל גילוי עריות. לא יעלה על הדעת להתיר להשתתף בטקס של כתיבת כתובה לשני זכרים או בטקס התנתקות מעם ישראל בנישואי תערובת וכדומה. הגישה שהמחברים מציגים בפתיחת מאמרם, שיש כאן מערכת עם שיקולים שיש מקום להתיר, בלא להציג את המושכל הראשון, שהדבר אסור, מקוממת וקשה ביותר.

רק לאחר הצגת המושכל הראשון, שהדבר אסור, צריך לבוא הדיון בסעיפים שמכוחם הדבר אסור, כמו שהמחברים דנים. אך ההצגה של לחץ, שמכוחו יש מקום להתיר, ולאחר מכן בירור פרטי האיסור, לענ"ד אין לה מקום, כמו שפשוט שאסור להשתתף "בסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב ע"א) גם בלא בירור פרטיו המדויקים של האיסור.

תשובת הרב דוד וסתיו והרב אברהם סתיו

השתתפות בחתונה המנוגדת להלכה לשם שמירה על קשרי משפחה וחברות

במאמרנו ב"צהר" לט, דננו בשאלת ההשתתפות במסיבת חתונה של קרוב או חבר הנערכת לכבוד קשר זוגי המנוגד להלכה, כגון נישואי תערובת או נישואין חד מיניים, והארכנו להראות כי ממקורות אחדים ומטעמים שונים עולה כי השתתפות זו אסורה ומנוגדת גם לרוח ההלכה גם להלכה עצמה. בסוף דברינו הערנו בקצרה כי בנסיבות מסוימות, כאשר ההיעדרות מן החתונה המנוגדת להלכה עלולה ליצור קרע משפחתי

שאינו ניתן לאיחוי, יש לשקול את הדבר ולעשות שאלת חכם. לא הארכנו בנקודה זו, הן משום שעיקר מטרתנו הייתה להדגיש את חומרת האיסור הן משום שבמובנים רבים היא שייכת ל"חלק החמישי" ב"שולחן ערוך", ועל כל פוסק לדון בה על פי זמנו ומקומו. על כן, מוצדקת הערתו של הרב אמוץ כהן, שלא הבאנו די מקורות וראיות לאפשרות להתיר בשעת הצורך, ואנו מודים לו על שעודד אותנו להיכנס בתגובתנו זו לעובי הקורה של סוגיה זו.

בדברינו נתייחס לשאלות הבאות: האם שימור קשרי משפחה הוא גורם בעל משקל הלכתי? האם הרצון לקרב אדם לתורה ולמצוות הוא שיקול הלכתי? והאם משמעות ההשתתפות בחתונה המנוגדת להלכה משתנה כשהיא נעשית משיקולים אלו?

ערך המשפחה בהלכה

אין צורך להכביר מילים בדבר הערך שמעניקה התורה לחיזוק התא המשפחתי, המהווה את היחידה הבסיסית בבניין האומה הישראלית, "למשפחתם לבית אבתם" (במדבר א, ב).⁴ מאידך גיסא, אין צורך לומר כי בהתנגשות ישירה בין רצון ה' למחויבות המשפחתית, רצון ה' גובר, שנאמר: "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו - כולכם חייבין בכבודי" (יבמות ו ע"א).⁵ והשאלה שיש לדון בה היא: האם, ועד כמה, התורה מתירה לעבור על איסור קל למען הקשרים המשפחתיים?

בדיני טומאת כוהנים, קרינו (ויקרא כא, א-ב):

אמר אל הכהנים בני אהרן, ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו. כי אם לשארו הקרב אליו, לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו.

התורה אסרה על הכוהן להיטמא למת, ובכל זאת התירה לו, ואף חייבה אותו, לקבור את אחד משבעה קרובים שמת. וכך הסביר זאת "ספר החינוך" (מצווה רסג):

וראוי באמת למשרתי השם להתרחק ממנו, זולתי בקרובים שהותר להם, כי אחיהם בשרם הוא. וכל דרכי התורה נועם ונתיבותיה שלום. ולא רצתה לצערם כל כך, כי יחם לבבם על הקרוב המת, שלא יוכלו להתקרב תוך האהל אשר הוא בתוכו ולשפוך את רוחם ולהשביע נפשם בבכי עליו.

4 עיין: רש"ר הירש, שמות יב, מו; עין אי"ה, שבת, פרק ה, אות רסו; ולהבדיל בפוליטיקה (אריסטו), ספר ב, פרק ד.

5 וראה גם בדברי הרמ"א (אורח חיים, סימן צח, סעיף א): "אסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבהכ"נ כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום".

דהיינו, התורה הכירה בערך הרגשי של הקשרים המשפחתיים, והתירה לשם כך את איסור טומאת כוהנים. דוגמה נוספת, קיצונית יותר, היא מחיקת שם ה' בעת בדיקת האישה הסוטה על מנת "לעשות שלום בין איש לאשתו" (שבת קטז ע"א).

מלבד דוגמאות אלו, שהן בבחינת "טעמא דקרא", אפשר למצוא דוגמה הלכתית המעידה שקשרי משפחה מתירים פעולה שנאסרה במקום אחר. הגמרא מספרת שרבי יוחנן השיא עצה לקרוביו כיצד לחמוק מתשלומים לאשת אביהם. וזה לשונה (כתובות נב ע"ב):

קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא. אתו לקמיה דר' יוחנן. אמר להו: איזילו קוצו ליה מידי לרופא. אמר רבי יוחנן: עשינו עצמינו כעורכי הדיינין. מעיקרא מאי סבר, ולבסוף מאי סבר? מעיקרא סבר: "ומבשרך לא תתעלם", ולבסוף סבר: אדם חשוב שאני.

רבי יוחנן התחרט על התנהלותו רק משום שהיה אדם חשוב, אך לולא כן, היה הדבר מותר, כמו שכתב הב"ח (חושן משפט, סימן יז): "שמעינן דבאינו אדם חשוב אין איסור לערוך לפני הדיינים ראיות לזכות קרובו, א"נ ללמוד לקרובו טענות אמת". בהסבר האיסור לאדם חשוב, כתב רש"י (כתובות פו ע"א, ד"ה אדם): "לפי שלמדין הימנו, ויש שיעשו אף שלא לקרובים". מדבריו עולה כי מעיקר הדין מותר לעשות כן רק לקרובים, משום מצוות "מבשרך לא תתעלם", ולא לאחרים!⁶

עוד מצאנו במדרש (אליהו רבה, פרשה כה) שהתירו, ואף חייבו את האדם, לזון את גרושתו, אם היא נמצאת במצוקה כלכלית, למרות האיסור העקרוני על קרבה בין הגרוש לגרושה, משום "מבשרך על תתעלם" (וכן פסק הרמ"א, אבן העזר, סימן קיט, סעיף ח).

זווית אחרת של העניין אפשר למצוא בתשובתו של הרב משה פיינשטיין (שו"ת איגרות משה, אורח חיים, חלק ד, סימן מ, אות טז, ושם נימק את ההיתר לאבל ללכת לחתונת בנו:

והטעם פשוט, דלהאב ולאם הוא להיות על חתונת בנם ובתם שוה למעשה כמה אלפים, שהרי לבד שרובא דרובא פעמים עושה האב כל החתונה לבת, וכן אם נזדמן עושה כל החתונה לבנו, שהוא עולה הרבה, הרי עצם להיות על החתונה, הרי נוסעים מכאן לא"י ואיפכא אף אנשים שלא אמדי וגם אינשי שאין מרויחין אלא בצמצום לפ"מ שצריכין וצריכין ללוות מאחרים, שמזה חזינן שהוא שוה להם הוצאות גדולות האלו שעולין לאלפים, וברור שאף אם היו ההוצאות יותר

6 עיין: תוספות יום טוב, אבות א, ה; שו"ת הרב"ז, חלק ב, סימן סג; שו"ת צמח יהודה, חלק ה, סימן מ; פתחי תשובה, חושן משפט, סימן יז, ס"ק טו.

גדולים נמי היו נוסעים, וסך כזה אף לעשיר נחשב הפסד מרובה... וגם לא נישום זה בממון כלל, שלכן הוא טעם ברור להתיר להם אף בג' ימים ראשונים.

דהיינו, ההימנעות מהשתתפות בחתונה נחשבת בעיני הרב פיינשטיין כהפסד מרובה ואף יותר מזה, וממילא יש להתיר עבורה איסורים שהותרו במקום הפסד מרובה. עם זאת, בסברה זו בלבד אין כדי להתיר איסור גמור של חנופה וחזוק ידי עוברי עברה.⁷ נמצינו למדים שהשתתפות האדם בחתונת בנו או בתו נחשב לדידו של ה"איגרות משה" כהפסד מרובה המתיר איסור שמחה באבל. מעתה נבוא לדון אם כל האיסורים שאסרו רבותינו לחזק ידי עוברי עברה וכדומה נאמרו גם במקום שיש הפסד ממון מרובה.

השתתפות בחתונה לשם קירוב ליהדות

עד כה עסקנו במשפחה כגורם בעל ערך עצמאי, אך במקרים רבים נושאת ההשתתפות בחתונה מטען נוסף. הקשר עם בן משפחה או חבר קרוב שומר תורה ומצוות הוא לעתים הערוץ היחיד שנותר בין האדם המתחתן ומשפחתו לבין עולם היהדות. ההשתתפות בחתונה נועדה להפגין את עצמת הקשר הזה ואת העובדה שהוא קיים על אף המרחק האידיאולוגי בין הקרובים. זאת מתוך הבנה שבעתיד עשוי אותו אדם שהתרחק מן התורה לשוב ולמצוא אותה דרך מערכות היחסים שיש לו עם שומרי המצוות.

נקודה זו משפיעה על שאלתנו בשני מובנים. ראשית, אנו נכנסים מתוך כך לסוגיית "חטא על מנת שיזכה חברך". הפוסקים התחבטו בשאלה אם אפשר ליישם את פסיקת ה"שולחן ערוך" (אורח חיים, סימן שו, סעיף יד), המתיר לחלל שבת לשם מניעת שמד, במקום שההצלה פחות מובהקת. ראה למשל בשו"ת שבט הלוי (סימן ו, סעיף לו), שיישם את הדין הזה במקרה של נסיעה לשבתות ביישובים חילוניים לשם חיזוק רוחני. ואמנם השאלה הנידונה שם היא רק ביטול תפילה במניין, אך "שבט הלוי" כתב כי באופן עקרוני אפשר היה להתיר גם איסורי תורה לשם כך.⁸

אולם ההיבט העקרוני יותר נוגע למהותם של האיסורים הכרוכים בהשתתפות בחתונה כזאת בשני תחומים.

מבלי להיכנס כאן לדקדוקים המפורטים בגוף המאמר, מוקד האיסור הוא ה"חנופה" ו"חזוק ידי עוברי עברה". גורמים אלו משתנים מהותית כשהשתתפות נעשית לשם

7 כמבואר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג, סימן לט), אולם תשובתו שם מתייחסת למניעת רווח ולא להפסד גמור. וראה שו"ת ציץ אליעזר (חלק יט, סימן לג), שכתב שאין חובה להפסיד ממון רב כדי להימנע מאיסור מסייע מדרבנן.

8 אם נגדיר את החילונים בימינו כתינוקות שנשבו. ועיין בהמשך דבריו שם.

השתתפות בחתונה המנוגדת להלכה

שמים. על אף שהראשונים האריכו לכתוב על חומרת איסור חנופה, אפשר למצוא בספר "אורחות צדיקים" (שער החניפות) את הסיוג הבא:

ומצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחביריו, כדי שילמדו ושישמעו לדבריו לקבל תוכחתו לקיים המצוות. וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו שישמע לו לקיים המצוות, ואם יבוא עליו בכעס לא ישמע לו, אלא בחניפות יקבל תוכחתו, מצוה גדולה להחניף לו כדי להוציא יקר מזולל. כי יש אדם שאינו מקבל תוכחה בגערה אלא בנחת... ויש שצריך גערה... ויש אפילו בהכאות לא יועיל.

דברים ברורים אף יותר מאלה אפשר למצוא בספרו של ה"חתם סופר" (על התורה, פרשת בחקותי ד"ה קורא), שעמד גם על הקושי להבחין בין שני מיני החנופה:

הנה הלל חנף לגר וקבלו ע"מ שלא יקבל תורה שבע"פ... ואברהם אבינו ע"ה החניף לערביים משתחיים לאבק כדי להמשיכם לעבודת ה', ואהרן הכהן היה חונף לרשעים ודורש שלומם לקרבן לתורה... וכל אלה החנפים היה ה' יודע מחשבתם ומצפון לבם, והם היו בטוחים כי ה' יעזרם לבצוע מעשיהם הטוב. אך יש חנפים לרשע למצוא חן בעיניו, ואומרים לרשע צדיק אתה כדי לשאוב ממנו תועלת... שני החנפים הללו הוא מסור ללבו של אדם, ואין מכיר בו אלא השם יתברך.⁹

דהיינו, איסור חנופה נאמר רק במי שמבקש להשיג רווח אישי בעזרת החנופה. אך כשמטרת האדם לקרב את זולתו לאביו שבשמים, יש מקום להתיר את הדבר.¹⁰

אך נוסף על כך קיים מישור מהותי אף יותר, הנוגע להבנת מערכת היחסים שבינינו לבין החברה החילונית בדורנו. אנו חוששים מפני "חיזוק ידי עוברי עברה". אך מהו הדבר שיחזק יותר את עוברי העברה, ההשתתפות בחתונה או ההיעדרות ממנה?

נחدد נקודה זו באמצעות השוואה לתחום אחר. לכלל ההלכתי הידוע, "כל עבירות שבתורה, אם אומרים לו לאדם: עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג" (סנהדרין עד ע"א), יש חריגים ספורים, ואחד מהם הוא "שעת השמד", שבה האדם חייב ליהרג ולא לעבור אף על מצווה קלה. אך בתקופת השואה, חידשו כמה מרבני אירופה כלל הפוך: אם בשעה שהגויים נאבקים להשמיד את נפשנו, יש למסור את הגוף כדי לשמור על הנפש,

9 דברי ה"חתם סופר", בעיקר בעניין אהרן, מקרבים אותנו לסוגיה רחבה יותר, שעניינה ההיתר להתפשר על הלכה וערכים כדי להכיל חלקים מסוימים של הקהילה. ראה למשל: שו"ת הרשב"א, חלק ה, סימן רלח; שו"ת איגרות משה, אורח חיים, חלק ד, סימן לה.

10 ראה: שו"ת תתן אמת ליעקב, סימן סב; הרב מנחם אדלר בינה ודעת - הלכות מחללי שבת בזמננו (התשס"ח), פרק כט, סעיף יג.

הרי שבשעה שהצורר הנאצי מבקש להשמיד את גוף העם היהודי, יש להתיר גם איסורים שאינם מותרים בדרך כלל כדי לשמור על הגוף.¹¹

בדומה לזה נאמר אף אנו: בתקופות מסוימות בהיסטוריה היהודית, היה עיקר המאבק נגד המבקשים להתיר איסורים במסגרת החברה היהודית. על כן, עיקר המאבק היה על ידי דחייה ושנאה. בתחומים מסוימים, קיים מאבק זה גם כיום, אך עיקר המלחמה בדורנו היא דווקא נגד המבקשים לפורר ולנתק את חלקי העם זה מזה, שישמחו על כל פירוד העשוי למסמס את הזיקה של בני העם היהודי זה לזה ולהפוך את מדינת ישראל למדינת כל אזרחיה. על כן, דרכנו לעת הזאת היא להתעקש ולהוסיף אהבה, חיבור ואחדות, כי רק על גביהן נוכל להצמיח קומות רוחניות נוספות.

עוברי העברה בימינו, בעיקר אלו הנישאים בנישואי תערובת וכדומה, אינם זקוקים ללגיטימציה של החברה הדתית למעשיהם. הפגנה של דחייה ושל ניתוק לא תרתיע אותם. משום כך, כתבו גדולי ישראל בדור התקומה כי הלכות רבות הנוגעות ליחס לפושעי ישראל השתנו בזמננו. וידועים דברי ה"חזון איש" (יורה דעה, סימן ב, סעיף טז) בעניין ההלכה "מורידין ואין מעלין":

בזמן ההעלם, שנכרתה האמונה מן דלת העם, אין במעשה הורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה, שיהי' בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו. וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת.

ומעין זה דברי הרא"ה קוק באיגרותיו (איגרת רסו):

וכאשר אין לנו בדור הזה ולא בכמה דורות שלפנינו, ע"פ עדות ר' עקיבא, מי שידוע להוכיח, על-כן נפל פיתא בבירא, וכל הלכות הנוטות לרוגז ושנאת-אחים נעשות הן כפרשת בן סורר ומורה, עיר הנדחת ובית המנוגע, למ"ד לא היו ולא עתידין להיות, ונכתבו משום דרוש וקבל שכר.¹²

ואף בנו, הרב צבי יהודה, היה חוזר שוב ושוב על התביעה "לאהוב את הבריות", ורק מתוך כך "לקרבן לתורה".

11 ראה מאמרו של נתן עק "תמיהות, דרשות והשערות על המושגים 'קידוש השם' ו'קידוש החיים'" ילקוט מורשת כו 201 (ניסן התשל"ט).

12 ועיין גם במאמרו של הרב אביחי קצין "להחזירם בעבותות אהבה", אתר ישיבה (www.yeshiva.org.il/midrash/8681).

השתתפות בחתונה המנוגדת להלכה

קביעה זו, שכל הלכות ההרחקה מן הרשעים צריכות להיכתב מחדש בימינו, מציבה אתגר גדול בפני פוסקי הדור, אך גם נותנת מקום רב לשיקול דעתו של הרב המכיר את הנפשות הפועלות. על כן, נכון במצב זה לעשות שאלת חכם, כדי שישקול מה מקור הרצון להשתתף בחתונה ואם ההשתתפות תוביל בסופו של דבר לידי קידוש השם או חלילה להפך.

גם במוכן זה, יש חשיבות לעובדה שמדובר בקשרי משפחה קרובים או חברות. בעוד השתתפות באירוע של ידיד רחוק עשויה לשדר מתן לגיטימציה למתרחש באירוע, ההשתתפות באירוע של בן משפחה או חבר קרוב משדרת מסר אחר לחלוטין, מסר של קשר וקרבה על אף אי ההסכמה עם דרכו של אותו אדם, מתוך אמונה בהיותו עדיין חלק מן המשפחה ומתוך כך חלק מעם ישראל, כמו שכתב הרב קוק באיגרותיו (איגרת נ): "על דבר התנהגותו עם בניו, כבר אמרתי לכ"ת בהיותו פה עמנו, ששיטתי היא להתנהג דוקא במדת החסד הגמור עם הצעירים". גם נקודה זו צריכה להישקל בכובד ראש מתוך הבנת אופייה של מערכת היחסים והמסר שמשדרת ההשתתפות באירוע.